

Mednarodni forum o prevajanju in tolmačenju 2025

Združenje SCIT® in FIT, 29. 3. 2025, Ljubljana

Predstavitev nastopajočih in teme

GOVORCI

Alison Rodriguez

Alison Rodriguez je predsednica Mednarodne zveze prevajalcev FIT (*Fédération Internationale des Traducteurs*), ki zastopa Novozelandsko društvo prevajalcev in tolmačev (NZSTI). Kot jezikoslovka in prevajalka je specializirana za pravo, človekove pravice in tehnično področje. Ima bogate izkušnje s strateškimi politikami in promocijo umetnosti. Je odločna zagovornica večjezikovnosti, multilateralizma ter kulturne in jezikovne raznolikosti, s poudarkom na avtohtonih jezikih in trajnostnem razvoju prevajalskega poklica. Zanimajo jo etični vidiki umetne inteligence, aktivno pa spodbuja promocijo Mednarodnega dneva prevajanja, ki ga praznujemo 30. septembra.

➤ **Tema: „Svetovni trendi v poklicu prevajalca in tolmača“**

Vzpon umetne inteligence globoko preoblikuje družbo – in naš poklic. S tehnološkim napredkom se prepletajo spremembe v življenjih in navadah prebivalcev, spremembe v gospodarstvu, politiki in načinu komuniciranja, kar nas spodbuja k odločitvam, kako opravljamo svoje delo in se usposabljam. Svet se spreminja, prav tako se spreminja naša vloga v njem, saj večino teh sprememb poganja tehnologija. Ta transformacija ni zgolj neizogibna, ampak tudi navdihujoča hkrati, čeprav prinaša številne izzive. Danes tehnologijo dojemamo kot orodje, ki nam omogoča doseči več, pa čeprav nas je morda manj, ki tako razmišljamo. Potreba po strokovnjakih bo dodatno še jasneje izpostavilo dodano vrednost, ki jo prispevajo usposobljeni prevajalci in tolmači. Ni razloga za pesimizem.

Ivan Bratko

Akademik Ivan Bratko je profesor računalništva na Fakulteti za računalništvo in informatiko Univerze v Ljubljani ter utemeljitelj umetne inteligence v Sloveniji. Sodi med pionirje strojnega učenja na mednarodni ravni. Njegovi najvidnejši prispevki so na področjih strojnega učenja, logičnega programiranja in učenja kvalitativnih modelov z uporabo v medicini, ekologiji in robotiki. Trenutno raziskuje interpretabilno planiranje,

učenje iz »majhnih« podatkov ter avtomatsko ocenjevanje težavnosti problemov. Je avtor več kot 200 znanstvenih člankov in številnih knjig, med njimi *Prolog – Programming for Artificial Intelligence*. Je član Slovenske akademije znanosti in umetnosti (SAZU), Inženirske akademije Slovenije (IAS), EurAI fellow (EurAI) in Academia Europaea.

➤ **Tema: „Umetna inteligenca“**

V zadnjih 20 letih so praktični potenciali umetne inteligence, zlasti strojnega učenja, postali splošno znani. V samo nekaj letih je napredek generativne umetne inteligence povzročil pomembne spremembe v človeškem delu na področjih, kot so izobraževanje, znanost, zdravstvo. Med temi področji je tudi prevajanje. Pogosto se ocenjuje, da bo rutinska prevajalska opravila v vedno večji meri opravljala umetna inteligenca, zahtevnejše naloge pa bodo še vedno zahtevale visoko stopnjo človeškega znanja in ustvarjalnosti. Ni jasno, kje točno bo ta delitev dela med ljudmi in stroji. Veliko je odvisno od tega, ali bo umetna inteligenca dosegla raven splošne umetne inteligence (Artificial General Intelligence, AGI). AGI vključuje zmožnost logičnega sklepanja, vendar se zdi, da je to v generativni umetni inteligenci kljub nedavnim izboljšavam pomanjkljivo. V tej predstavitvi obravnavamo to vprašanje. Ena težava je, da nimamo dobre razlage, zakaj in kako generativna umetna inteligenca deluje tako dobro. Druga omejitev za prihodnji razvoj bi lahko izhajala iz pojava "samoporabnih modelov", kjer se nove generacije velikih jezikovnih modelov učijo iz sintetičnih vsebin, ki so jih ustvarile prejšnje generacije modelov.

Mojca Schlamberger Brezar

Redna profesorica dr. Mojca Schlamberger Brezar poučuje francoski jezik in jezikoslovje na Oddelku za prevajalstvo Filozofske fakultete v Ljubljani. Specializirana je za kontrastivno slovnico in prevajanje iz francoščine v slovenščino. Leta 2000 je doktorirala iz francoskega jezikoslovja z disertacijo *Les aspects syntaxiques et pragmatiques des connecteurs dans les textes argumentatifs français*. V študijskem letu 2007/2008 je gostovala na INALCO v Parizu (Institut national des langues et civilisations orientales). Raziskovalno se osredotoča na kontrastivno slovnico in analizo diskurza ter prevedla več literarnih del. Od oktobra 2021 je dekanja Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani.

➤ **Tema: „Usposabljanje bodočih prevajalcev in tolmačev v Sloveniji“**

Ob vstopu Slovenije v Evropsko unijo se je pot do večjezikovnosti precej odprla. V pripravi na ta mejnik je bila leta 1997 na Filozofski fakulteti v Ljubljani ustanovljena smer za prevajanje in tolmačenje – prvi takšen oddelk v Sloveniji, ki ima svoje korenine v nekdanji prevajalski smeri oddelka za angleščino in za nemščino. Takrat je primanjkljaj tolmačev in prevajalcev predstavljal izjemen izziv, zato je s pomočjo DGT prevajanja in tolmačenja

oddelek razvil svojo strokovnost na področju poučevanja in usposabljanja ter pomagal pri vzpostavitvi novih smeri na drugih slovenskih univerzah. Dvajset let pozneje je Evropska unija svoje cilje iz potreb po večjezikovnosti prenesla na varnost in gospodarska stabilnost. Strokovne kompetence na področju prevajanja in tolmačenja je treba ponovno premisliti v kontekstu globalnih in nacionalnih jezikov ter razvoja umetne inteligence. Ali je torej potreba po prevajanju manjša? Ali bo poklic prevajalca izumrl? Paradoksalno – z uporabo umetne inteligence in strojnega prevajanja narašča potreba po dobrih prevajalcih in jezikovnih strokovnjakih, čeprav bo usposabljanje seveda drugačno.

Jan Christopher Næss

Jan Christopher Næss je član FIT Council in vodja odbora FIT za prevajanje za založnike in avtorske pravice. Je tudi podpredsednik Norveškega združenja književnih prevajalcev (NO). Pretežno prevaja žanrsko literaturo in otroške knjige iz švedščine, danščine in angleščine v norveščino. Poleg prevajanja je Næss tudi avtor romanov ter otroške in mladinske književnosti. Leta 2007 je za roman *Det begynner med sex og ender med døden* (angl. *It Starts with Sex and Ends with Death*) prejel literarno nagrado združenja Riksmål (Riksmål Society Literature Prize).

➤ Tema: „Avtorske pravice v prevajanju“

Z izborom nekaterih angleških prevodov Homerjeve *Odiseje* bomo osvetlili in pokazali, zakaj literarno prevajanje opredeljujemo kot intelektualno lastnino, zaščiteno z avtorskimi pravicami. Mednarodna zveza prevajalcev (FIT) ima pomembno vlogo pri spodbujanju in zaščiti pravic ter interesov literarnih prevajalcev, in sicer s sodelovanjem z drugimi združenji, zastopanstvo na mednarodnih forumih ter smernicami. Obravnavali bomo tudi ključne izzive na področju avtorskih pravic, s katerimi se trenutno sooča skupnost literarnih prevajalcev, zlasti zaradi uvajanja generativne umetne inteligence in velikih jezikovnih modelov, kot je ChatGPT.

Alan Melby

Profesor Alan Melby je zaslužni profesor na Univerzi Brigham Young (ZDA), kjer je 37 let poučeval splošno jezikoslovje in prevajalske tehnologije. Kariero je začel leta 1970 s projektom strojnega prevajanja, leta 1979 pa preusmeril pozornost na razvoj orodij za prevajalce. V 80. letih 20. stoletja je postal certificirani prevajalec ameriškega združenja prevajalcev ATA (francoščina–angleščina) in aktivno sodeloval v vodstvu ATA in FIT.

Zanimajo ga tudi filozofska vprašanja. Trenutno je predsednik regionalnega centra FIT Severna Amerika, vodja odbora FIT za standarde ter predsednik LTAC Global, neprofitne organizacije za terminologijo, prevajanje in usvajanja jezika.

➤ **Tema: „The Labels Project“**

Novembra 2021 se je začel projekt uvedbe oznak za prevode kot izdelke. Napredki v prevajanju na podlagi umetne inteligence so pokazali, da je v nekaterih primerih delo nekvalificiranega prevajalca težko razločevati od strojnega prevoda, tako imenovanega »surovega prevoda« (raw translation). Leta 2024 so na podlagi intenzivnih razprav znotraj organizacije ASTM International, standardizacijskega telesa z daljšo tradicijo od ISO, nastale oznake »strokovno preverjen prevod« (Professionally Verified Translation) in »nepreverjen prevod« (Un-Verified Translation). Oznake so v postopku standardizacije in bodo podrobno predstavljene na forumu, skupaj s certifikacijskim znakom PVTQ (Professionally Verified Translation Quality). Glavna ciljna publika teh oznak so uporabniki prevodov, vendar pa z vidika FIT predstavljajo tudi priložnost za večjo prepoznavnost profesionalnih prevajalcev. Široka uvedba teh oznak bo koristila vsem deležnikom v prevajalski skupnosti, vključno z govorniki avtohtonih jezikov, za katere digitalni viri še niso dovolj razviti. Tako imenovano označevanje (*angl.* labels) ni zgolj začasni ukrep, temveč bo ostalo relevantno tudi, ko bomo dosegli splošno umetno inteligenco (AGI). Še naprej bo pomemben element pri obvladovanju tveganj in spoštovanju človeštva.

Tiina Tuominen

Tiina Tuominen je redna profesorica angleškega jezika s poudarkom na prevajanju na Univerzi v Turkuju na Finskem. Pred tem je poučevala prevajanje na univerzah v Glasgowu in Tampereju ter delala kot razvijalka avdiovizualnega prevajanja za finsko javno radiotelevizijo Yle. Njeno raziskovanje se osredotoča na podnaslavljanje, zlasti na odziv občinstva in strokovne skupnosti prevajalcev avdiovizualnih vsebin. Aktivno spodbuja sodelovanje med teorijo in prakso. Je članica FIT Council in vodja odbora FIT za avdiovizualno prevajanje.

➤ **Tema: „Avdiovizualno prevajanje“**

Področje avdiovizualnega prevajanja doživlja pomembne spremembe. Obseg avdiovizualnega materiala, ki ga je treba prevesti, se povečuje, hkrati pa se jezikovna pestrost širi, saj postajajo avdiovizualne produkcije v jezikih, ki niso angleščina, vse bolj priljubljene in vedno bolj pogoste. Obenem se strojno prevajanje in umetna inteligenca uporabljata za avtomatizacijo in optimizacijo delovnih procesov v avdiovizualnem prevajanju ter za zniževanje stroškov. Vendar avtomatizacija ni vedno primerna, saj mora prevajalec pri avdiovizualnem prevajanju vedno upoštevati tudi zvok in sliko, ki

sooblikujeta besedilo in vplivata na njegov pomen. Avtomatizirani sistemi tega ne morejo v zadostni meri upoštevati, kar omejuje njihovo uporabnost. Avdiovizualno prevajanje pogosto zahteva kreativno preoblikovanje besedila, kar najbolje dosežemo s človeškim znanjem in intuicijo. Sredi teh sprememb in napetosti se avdiovizualni prevajalci soočajo z velikimi izzivi, saj skušajo ohranjati trajnostne delovne prakse in zagotavljati ustrezne standarde kakovosti. Mednarodna zveza prevajalcev (FIT) in Evropska zveza avdiovizualnih prevajalcev (AVTE) igrata ključno vlogo pri povezovanju avdiovizualnih prevajalcev na mednarodni ravni ter pri zagovarjanju učinkovitih delovnih praks, ustreznih standardov in pričakovanj glede kakovosti, ob hkratnem upoštevanju interesov občinstva.

Viktorija Osolnik Kunc

Viktorija Osolnik Kunc predava nemški jezik na Univerzi v Ljubljani s poudarkom na prevajanju in strokovni komunikaciji. S prevajanjem se je začela aktivno ukvarjati že med študijem prevajanja v 80. letih 20. stoletja. Specializirala se je za pravno in znanstveno prevajanje. Leta 2012 je ustanovila Združenje stalnih sodnih tolmačev in pravnih prevajalcev Slovenije SCIT®. Pomembno prispeva k povezovanju skupnosti prevajalcev in tolmačev na nacionalni in mednarodni ravni in se posveča razvijanju standardov za stalno strokovno izpopolnjevanje. Je članica FIT Council in vodja odbora FIT za komunikacijo.

➤ Tema: „Standardi za stalno strokovno izpopolnjevanje“

Danes se s prevajanjem poklicno ukvarjajo in preživljajo predvsem tisti, ki so zaključili študij prevajalstva ali jezikoslovja. Vendar se na prevajalsko pot podaja vedno več posameznikov, ki so začeli prevajati po naključju – bodisi zaradi potreb okolja po določenem jeziku, študija v tujini, pomanjkanja prevajalcev za nekatere jezike, ugodnih razmer na trgu ali drugih dejavnikov. Ne glede na formalno izobrazbo prevajalca stroka prepozna, da je stalno strokovno izpopolnjevanje (*angl.* CPD – Continuing Professional Development) ključno za dvig kakovosti in ohranjanje konkurenčnosti na trgu. Tudi v Sloveniji se ponudba seminarjev, delavnic in drugih oblik izobraževanja nenehno širi. Nekatera strokovna društva že razvijajo standarde stalnega strokovnega izpopolnjevanja, ki pa so močno odvisni od kakovostnih predavateljev za določen jezik ali strokovno področje, finančnih sredstev za izvedbo izobraževanj ter meril kakovosti, ki jih pomembno sooblikujeta celotna družba in kulturni kontekst posamezne države. Pogledali bomo, kateri dejavniki stalnega strokovnega izpopolnjevanja ključno sooblikujejo nadaljnjo poklicno rast v prevajalski in tolmaški stroki ter katere prilagoditve zahteva od prevajalcev in tolmačev.

Henry Liu

Dr. Henry Liu je nekdanji predsednik zveze FIT in njen častni svetovalec. Deluje kot sodni in diplomatski tolmač z bogatimi izkušnjami na področju prava beguncev in forenzičnega jezikoslovja. Svetoval je v različnih jurisdikcijah, med drugim kot posebni svetovalec predsedniku Vrhovnega sodišča Aotearoe (Nove Zelandije). Je izkušen govorec in pronicljiv futurist, o katerem pravijo, da ga preprosto morate slišati.

➤ **Tema: „Sodno tolmačenje in pravno prevajanje“**

Kaj pomeni biti sodni tolmač ali pravni prevajalec v 21. stoletju v Sloveniji, ob vse večji množični migraciji, nacionalizmu, vse bolj omejenih javnih financah, zunanjih izvajalcih, oddaljenih obravnavah in zdaj še tako imenovani umetni inteligenci? Kako ti trendi vplivajo na vlogo naše stroke? Kakšne so naše širše družbene odgovornosti? V poskusu povzetka prispevkov uglednih govorcev na tem forumu bo dr. Liu povezal nekatere ključne teme, ki jih bo začinil s sporadičnimi, nepričakovanimi in celo kontroverznimi idejami za nadaljnjo razpravo v skupinskem delu srečanja.

Prisluhnite intervjuju s Henryjem Liujem na Radiu New Zealand o sodnem tolmačenju: <https://www.rnz.co.nz/national/programmes/nights/audio/2018961839/the-importance-of-court-interpreters-and-why-they-re-not-just-translating>

MODERATOR FORUMA

Guy De Launey

Guy De Launey je dopisnik za BBC News na Balkanu od leta 2012 in pokriva osem držav v regiji, s prispevki, ki segajo od evropske begunske krize in primerov vojnih zločinov do aretacije Novaka Djokovića v Avstraliji. Pred tem je poročal za BBC v jugovzhodni Aziji, kjer je med osmimi leti bivanja v Phnom Penhu pokrival sojenje Rdečim Kmerom. Je tudi dopisnik za Monocle Magazin, kjer poroča o diplomaciji, poslovanju in oblikovanju ter drugih temah, pogosto pa vodi tudi oddaje *The Globalist*, *The Briefing* in *The Daily* na Monocle Radio. Njegovi naročniki so tudi *The New European*, *Deutsche Welle* in kanadski nacionalni radiotelevizijski program *CBC*. Guy De Launey bo moderiral forum ter publiko približal in usmerjal pogovor v smiselno razpravo o prevajalski in tolmaški stroki.

POVEZOVALKA DOGODKA

Mateja Stražar

Mateja Stražar se je po zaključku študija slovenistike in primerjalne književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani usmerila v glasbo. Na Akademiji za glasbo v Ljubljani je diplomirala iz opernega petja in leta 2001 debitirala na odru SNG Opere. Nastopala je doma in v tujini, sodelovala z različnimi orkestri in priznanimi slovenskimi umetniki. V času bivanja v Bruslju je umetniško in pedagoško sodelovala s profesorico Marie-Martine de Gueldre s Kraljevega konservatorija ter pianistom Itzhakom Solskym. Strokovno in znanstveno se posveča raziskovanju fonacije in artikulacije, svoje znanje pa je nadgrajevala tudi s pomočjo metode petja Werbeck. Sodeluje s strokovnjaki iz Bruslja, Zagreba in Ljubljane. Na Mednarodnem forumu bo Mateja Stražar povezovala program, napovedovala nastopajoče ter prispevala k oblikovanju smiselne in usklajene celote.

GOSTITELJICA FORUMA

Viktorija Osolnik Kunc

Viktorija Osolnik Kunc, ustanoviteljica in predsednica Združenja stalnih sodnih tolmačev in pravnih prevajalcev Slovenije SCIT®, ustanovljenega leta 2012, bo gostiteljica Mednarodnega foruma o prevajanju in tolmačenju 2025. Na XXI. svetovnem kongresu FIT (2017) v Brisbanu (Avstralija) je bilo združenje sprejeto v redno članstvo zveze. Na XXII. svetovnem kongresu FIT (2022) v Varaderu (Kuba) pa je bila Viktorija Osolnik Kunc izvoljena za članico FIT Council. Je prva predstavnik Slovenije v tem najvišjem mednarodnem organu prevajalcev. S povabilom FIT Council na delovno srečanje v Ljubljano, ki bo obenem zadnje redno srečanje FIT Council v tem mandatu, želi prispevati k večji prepoznavnosti FIT v Sloveniji in na območju Zahodnega Balkana. Z Mednarodnim forumom želi širšo strokovno javnost ozaveščati o ključnih temah in izzivih na področju prevajanja in tolmačenja.